

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

24 - MUST A KALLAH COVER HER HAIR - PART 1

OU ISRAEL CENTER - SUMMER 2016

A] HAIR COVERING FOR MARRIED WOMEN

A1] THE TORAH DERIVATION - SOTAH

1. וְהָעֵמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לְפָנָיו וַיִּפְרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה

במדבר ה"ח

The head of the sotah was made 'paru'a' in public. What does 'parua' mean?

2. ופרע - סותר את קליעת שערך כדי לצזתה, מכאן לצזות ישראל שגלוי הראש גנאי להן

רש"י שם

Rashi explains the expression 'para' to refer to untying the woman's braids and learns from this that Jewish women must cover their head. How does he get from one to the other?

3. וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם כִּי פָרַע הוּא פִּי-פִרְעָה אֲהַרֹן לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם. (רש"י: פרע - מגולה. נתגלה שמו וקלוגו כמו (במדבר ה"ח) ופרע את ראש האשה)

שמות לב:כה

Rashi clearly learns that the word 'parua' means 'uncovered'.

4. מדעצדין לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על צועלה מכלל דאסור א"י מדכתיב ופרע מכלל דהכחא שעתא לאו פרועה הות שמע מינה אין דרך צנות ישראל ללאת פרועות ראש וכן עיקר

רש"י כתובות עב.

Rashi on the Gemara gives two derivations for the halacha: (a) uncovering the woman's hair was designed to be a public humiliation and thus we can infer that covering the hair in public is dignified; and (b) the need to uncover the hair of the married woman implies that married women's hair was generally covered.

A critical understand in the derivation from Sotah is that the notion of head-covering is ultimately rooted in a sensitivity to dignity. It is not simply a decontextualized halachic requirement to cover hair but part of a more subtle awareness of the general role of tzniut.¹

5. היא פירסה לו סדין לכך בהן נוטל כפה מעל ראשה ומניחה תחת רגליו. היא קולעה לו שעררה לפיכך בהן סותרו

תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק ג הלכה ג

Chazal in the Tosefta understand the 'uncovering' of the sota's head in two ways: (i) her head covering (kippa) was removed and (ii) her braids were untied.

1. In many ways tzniut is a deeply misunderstood concept, although this is not the forum to discuss tzniut in depth. For a more detailed discussion on the structure of the halachot and hashkofot of tzniut see - <http://www.rabbimanning.com/index.php/audio-shiurim/understanding-tzniut/>

6. ופרע את ראש האשה לימד על בנות ישראל שהן מכסות ראשיהן ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר ותקח תמר אפר על ראשה (שמואל ב' יג:ט)

ספרי במדבר פרשת נשא פסקא יא

In the Sifrei (halachic midrash) Chazal learn from the parsha of Sotah that 'Jewish women' should cover their heads. They also bring a support to this halacha from the story of Tamar. They do not specify which women must cover their hair or where. However the context of Sotah is clearly referring to married women and in public.

A2] DAT YEHUDIT - JEWISH PRACTICE IN ADDITION TO TORAH LAW

7. ואלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה? מאכילתו שאינו מעושר ומשמשתו נדה ולא קוצה לה חלה ונודרת ואינה מקיימת. ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע

משנה מסכת כתובות פרק ז משנה ו

The Mishna in Ketubot rules that a wife loses her rights to a ketubah if she breaches 'Dat Moshe' or 'Dat Yehudit'. Breach of Dat Moshe involves a failure to keep Torah laws which directly impact on her husband - eg. she gives him non-kosher food, or does not go to the mikveh. Dat Yehudit appears to relate specifically to issues of tzniut and the appropriate behavior of a Jewish woman. The first such example given is 'going out' with her hair uncovered.

8. ואיזוהי דת יהודית? יוצאה וראשה פרוע. ראשה פרוע דאורייתא היא! דכתיב: (במדבר ה') ופרע את ראש האשה, ותנא דבי רבי ישמעאל: אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש! דאורייתא קלתה שפיר דמי, דת יהודית - אפילו קלתה נמי אסור. אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן, קלתה אין בה משום פרוע ראש. הוי בה רבי זירא, היכא? אילימא בשוק, דת יהודית היא! ואלא בחצר, אם כן, לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה! אמר אביי, ואיתימא רב כהנא: מחצר לחצר ודרך מבו. (רש"י: דלא שכיחי רביס)

כתובות עב.

The gemara first suggests that hair covering is an example of Dat Yehudit, which would imply it is a rabbinic law². This is immediately challenged - hair covering is a Torah law!³ The gemara clarifies that a 'kalta' covers the hair sufficiently to satisfy the Torah law requirement, but is not acceptable in public due to Dat Yehudit. It may however be acceptable in a semi-private setting and certainly in the home (when indeed no covering at all may be acceptable - see below).

9. דת יהודית - שנהגו בנות ישראל ואע"ג דלא כתיבא

רש"י כתובות עב.

Dat Yehudit is the custom (minhag) of Jewish women, even though such custom may have no specific written halachic source.

The concept of Dat Yehudit applies to the way women⁴ in any given society choose to regulate what is and is not considered to be dignified (tzanua) behavior in public.⁵ As such, whatever the final 'psak' may be on hair covering for kallot, the accepted community⁶ minhag will have to be taken into account in deciding what is appropriate.

A3] THE HALACHA

10. ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת משה: יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי

רמב"ם הלכות אישות פרק כד הלכה יא

The Rambam rules that hair covering in public is Dat Moshe

2. Although potentially still a Torah breach of tzniut - see the series of shiurim on tzniut ob cit.

3. Head covering is presented as a halacha min HaTorah, although it is not specifically listed as one of the 613 mitzvot. However, it is not uncommon for Torah halachot to be learnt (as a 'gilui milta' from pesukim even though they are not listed as independent mitzvot. See a different example in Rambam Hilchot Kilayim 9:11.

4. Dat Yehudit is not restricted to women and simply means 'Jewish norms'. It is clear that many societies also have agreed norms of behavior for men, including in terms of appropriate dress.

5. This will extend far beyond dress codes and could include other social norms (eg smoking, public performances (for women) and even driving).

6. How to determine 'community' is also a tricky question. In today's world it is rarely a geographic definition but often a social or hashkafic association.

11. לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כא הלכה יז

The Rambam rules that all women (married and non-married!) must cover their hair in public

12. ראשה פרוע דאורייתא הוא דכתיב ופרע את ראש האשה. ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפריעת ראש. אמר רב יהודה אמר שמואל דאורייתא בקלתה שפיר דמי דת יהודית אפילו בקלתה נמי אסור (הגהות אשרי - והיינו צרשות הרצים וצחלר לא הוי אפילו דת יהודית אפילו בלא קלתה. מהרי"ח)

רא"ש כתובות פרק ז סימן ט

The Rosh rules the Gemara that hair covering in the shuk is deoraita and that kalta alone is not sufficient. However, it would appear that in the chatzer even a kalta is not required.

13. שלריכות לכסות השערות מלד הדין [ויש צזה איסור תורה מדכתיב ופרע את ראש האשה - מכלל שהיא מכוסה] וגם כל צנות ישראל המחזיקות צדת משה נזכרות מזה מימות אבותינו מעולם ועד עתה

משנה ברורה סימן עה ס"ק י

Mishna Berura clearly rules that hair covering in public is a Torah obligation⁷. This is also the view of most Acharonim, including more recently Rav Ovadia Yosef and Rav Moshe Feinstein.⁸

B] IN WHICH LOCATIONS SHOULD HAIR BE COVERED?

14. ושלשה דינין צדצר - דצחלר אפילו בלא קלתה אין צה משום פריעת ראש. ובשוק אפילו בקלתה דת יהודית היא. וצמזוי בקלתה - אין, שלא בקלתה - לא

חידושי הריטב"א כתובות עב:

The commentaries understand that the Gemara designates 3 separate areas for the purposes of hair covering - (a) 'shuk' i.e. a fully public area, in which hair covering is a Torah requirement (kalta is sufficient min haTorah but Dat Yehudit requires more); (b) inside the 'chatzer' i.e. a fully private area, in which it appears from this source (although see further below) there is no requirement to cover hair; and (c) 'between the chatzerot in an alleyway', in which hair must be covered to some degree (i.e. a kalta is sufficient).

15. ואמרו צירושלמי (ה"ו) יש חלר שהוא כמזוי ויש מזוי שהוא כחלר. מזוי שאין הרצים צוקעים צו דינו כחלר וחלר שהרצים צוקעים צו דינו כמזוי

חידושי הריטב"א כתובות עב:

The designation of 'chatzer' and 'mavoi' are not based on their construction or mechitzot (as in hilchot Shabbat), but rather on how public they are. The shuk is open to and generally contains public traffic. A mavoi is open to the public but less travelled. A chatzer, by definition, is not open to general public traffic but people may still walk into it. It is not the same as a fully private room in a house (see Rav Moshe Feinstein below).

16. דאין איסור ללכת בפריעת ראש אלא דוקא בשוק ...[ד]צניעות מיהא הוי ששום אשה לא תראה שעררה כלל אפילו בבית וכמו שמצינו במעשה דקמחית (וימא מז). שזכתה משום זה שיצאו ממנה כהנים גדולים

דרכי משה הקצר אבן העזר סימן קטו

The Darche Moshe (R. Moshe Isserlis) brings the example of Kimchit who never uncovered her hair, even in the privacy of her home.

7. There is a minority position in the Rishonim that public hair covering is a rabbinic prohibition. The Terumat Hadeshen (242) understands this to be the position of the Rambam. Interestingly, the Shulchan Aruch, unlike the Rambam, lists public hair covering as Dat Yehudit and not Dat Moshe. Nevertheless the position of the Acharonim has generally been that the prohibition is deOraita.

8. Rav Moshe Feinstein rules (ש"ת אגרות משה חלק אה"ע ד סימן לב) that the obligation for a widow or divorcee to cover her hair is Dat Yehudit and may therefore be waived in certain pressing circumstances.

17. אבל לעולם אף בחזרה בלא קלחה אסור צפרועת ראש לגמרי אבל צנשאררה בחזרה דבר הגון הוא כשמכוסה צמטפתה אבל פרועת הראש לגמרי אסור אפילו נשאררה בחזרה. ... והכי נהוג בכל גבול ישראל דאפילו צפני אנשי ציתה אינה שריוה פרועת ראש בלא מטפתה וכפה צראשה

ב"ח אבן העזר סימן קטו

The Bach states that it is assur for a woman to uncover her hair, even in her 'chatzer'

18. דוקא צשוק אסור אבל צחצר שאין אנשים מלויים שם מותרים לילך צגילוי הראש אבל צזוהר פי' נשא ע' רל"ט החמיר מאוד שלא יראה שום שער מאשה וכן ראוי לנהוג

מגן אברהם סימן עה ס"ק ד

The Magen Avraham disagrees, but then brings the position of the Zohar which does not permit any hair to be shown.

19. כן צצגלוי ממש אפילו צחדרה אסור ובעל הצית שמואל צסימן קט"ו כתב דלפי מנהגינו הוי דת יהודית צגלוי ממש אפילו צחדרה וחדרה דכיון דצבר קצלו עלייהו אצות אצותינו בכל מקום ששמענו שפולאים ישראל לאסור צזה א"כ ה"ל דין גמור שקיצלו עלייהו ככה דיעה האוסרת וכמש"כ המ"א דצארלוטינו שנתפשט המנהג ע"פ הזוהר איסור גמור הוא

ביאור הלכה סימן עה סעיף ב ד"ה מחוץ לצמתם

The Mishna Berura rules in accordance with the stricter opinion

20. גם מה שהחמיר החת"ס לאסור מדת יהודית אפילו בחזרה בלא מטפתה והביא זה מהב"ח וב"ש, הנה בב"ח איתא בחצרה בכל הדבור שלו שהוא מקום פרוץ ואין הדרך ליטול רשות להכנס שם וגם מצוי שם אנשי ביתה ולכן מה שאוסר החת"ס גם בחזרה לא מציינו ואדרבה משמע שכ"ע מתירין, והט"ז מתיר לכ"ע אף בחצר יחידי אף בלא קלחה ומטפתה ואף הד"מ אות ד' סובר כן והוא פי' ש'הלא תצא' שכתב הטור אינו למידק שיש איסור אלא משום שצניעות מיהא הוי אפילו בבית כהא דקמחית עיין שם. ולכן שיטת החת"ס בזה הוא דבר תמוה.

ש"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן נח

Rav Moshe rejects the strict position. The 'chatzer' mentioned by the Bach is not entirely private - people enter without permission. As for the Chatam Sofer's extension to a fully private room, Rav Moshe rejects this as a chumra which is not practiced

C] HOW MUCH HAIR MUST BE COVERED

D] WIGS AS HAIR COVERING

The questions of how much hair to cover and what to cover it with are important⁹ but beyond the scope of our discussion about kallot.¹⁰

E] HAIR COVERING FOR UNMARRIED WOMEN

21. לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק - אחת פנויה ואחת אשת איש

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן כא סעיף ב

Following the Rambam, the Shulchan Aruch appear to rules that all women must cover their hair in public.

22. ה אחד פנויה - היינו אלמנה או גרושה אבל צתולה מותר

בית שמואל סימן כא ס"ק ה

Nevertheless, the mefarshim on S.A. understand that this relates to widows and divorcees and not to single girls.¹¹

9. I hope deal iy'H in a future shiur with the hotly debated issue of whether and when wigs are acceptable as hair-covering (including the perennial issue of using Indian hair).

10. Any detailed discussion of hair-covering also needs to address the issue of 'erva'. The halachot of erva are distinct from those of hair-covering and tzniut and regulate the consequences of not covering what the halacha would require. Essentially the concept of 'erva' relates to when men may daven and say berachot. Erva (contrary to the misunderstanding of many) is NOT the root of the halachot of tzniut! For more details see the series of shiurim cited above in note 1.

11. See source 8 above.

F] HAIR COVERING FOR A KALLAH¹²**F1] THE MISHNA IN KETUBOT**

23. האשה שנתארמלה או שנתגרשה היא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתני. אם יש עדים שיצאת בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתים

משנה מסכת כתובות פרק ב

The Mishna deals with a dispute over the amount of a ketuba (where the document has been lost). The wife claims a full 200 zuz on the basis that she was a betula before this marriage. Good evidence to corroborate this is that witnesses testify that she came out to the wedding with a 'hinuma' and with her hair 'paru'a'.

24. וראשה פרוע - אינטייבליד"ה [échevele - dishevelled]. שטרה על כתיפה. כך היו נוהגין להוליא את הצתולות מצית אציהן לצית החתונה.

רש"י כתובות טו:

Rashi defines 'rosha paru'a' as meaning with her hair loose over her shoulders. It is not clear from here how much was covered on top over her head.

25. מאי הינומא? סורחב בר פפא משמיה דזעירי אמר: תנורא דאסא. רבי יוחנן אמר: קריתא דמנמנה בה כלתא. (רש"י תנורא דאסא - כמין חופה של הדם עגולה. קריתא - לטיף על ראשה משורבב על עיניה כמו שטושין צמקומינו ופעמים שמנממת צתוכו מתוך שאין עיניה מגולין ולכן נקרא הינומא על שם תנומה.)

כתובות יז:

The Gemara brings two opinions on what 'hinuma' was. Rashi understands it to be either a bridal litter on which she was carried to the wedding from her father's home, or a veil covering her eyes¹³.

26. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן: מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה, כדי לחבבה על בעלה. ולית הלכתא כוותיה

כתובות יז.

Rabbi Yonatan rules in the Gemara that one is allowed to focus attention and look at the kallah's face during the week after the wedding in order to endear her to the chatan. But the Gemara goes on to say that this is not the halacha.

27. ג א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן מותר להסתכל בכלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה. ולית הלכתא כוותיה. וי"א דכל שבעה אסור אבל יום ראשון שהוא עיקר החיבוב אצל בעלה מותר. דאל"כ מי יעיד שיצתה בהינומא וראשה פרוע. אי נמי ראיית ההינומא כשהיא עליה או פריעת הראש אין זו הסתכלות בפניה

רא"ש מסכת כתובות פרק ב סימן ג

The Rosh rules that it IS permitted to look at the kallah's hair

28. אסור להסתכל בכלה, (אבל מותר להסתכל צחכשיטין שעליה או צפריעת ראשה) (טור)

שו"ע אה"ע סה"ב

This is brought in Shulchan Aruch

• It seems clear that people are looking at the Kallah's hair. When was this? It sounds from the Rosh that this is during the first day of the 7 berachot ie after the wedding. It is not however clear how much of the kallah's hair was showing.

12. Further detail can be found in the following articles: *When is a Kallah Required to Cover Her Hair*; R. Dovid Emanuel Feinberg, Journal of Halacha and Contemporary Society LXVIII, p102. *Kisui Rosh HaKallah Beseudat Hanisuin*, R. Yehoshua Van Dyke, Techumin 36 p113.

13. Other mefarshim suggest that hinuma means celebratory song - from the Greek hymnos.

29. וראשה פרוע פיל מגולה, וכך היו נוהגין לבתולה ולא לאלמנה. והאי דאמרינן ופרע את ראש האשה ותנא דבי רבי ישמעאל מכאן אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרועי ראש, איכא למימר בנשואות קא מיירי. מלקוטי הגאונים.

שיטה מקובצת מסכת כתובות טו:

The understanding of the Geonim was that the bride had her hair uncovered on the way to the wedding. Since she was not yet a nesuah and the obligation of hair-covering learnt from Sota only applies to a nesuah.

Note that the universal custom in the times of Chazal was to betroth a wife - Erusin - but then wait for a year to bring the bride to the chupah - Nesu'in. As such, the bride referred to as leaving her father's home with her hair uncovered was an arusa. Today, the universal custom is to do Erusin and Nesu'in at the same time under the chupah. As everyone agrees that a single girl who has never been married before does NOT need to cover her hair at all. Such a bride would therefore certainly not have to cover her hair at all before the Erusin.

F2] THE STAGES OF MARRIAGE

Marriage today is transacted over a series of stages. Many of these are relevant in halacha.

Stage 1: 'Engagement'/Shiduchin	NOT HALACHICALLY BINDING
Stage 2: Tena'im	CREATES A BINDING FINANCIAL CONTRACT ¹⁴
Stage 3: Bedeken	NISU'IN?
Stage 4: Giving the ring and the chatan saying 'harei at mekudeshet li'	ERUSIN ¹⁵
Stage 5: Chuppah and Sheva Berachot	NISU'IN? ¹⁶
Stage 6: The Yichud Room	NISU'IN? ¹⁷
Stage 7: The Wedding Night	NISU'IN
Stage 8: Consummation of the Marriage	NISU'IN

In Part 2 iy'H we will see how these impact on the issue of the kallah's hair-covering in practice.

14. Although Tenaim do not create a marital bond, breaking them was considered so serious that some poskim (such as the Vilna Gaon) considered it preferable to marry and then divorce rather than break the Tenaim.

15. Erusin creates a binding marriage which requires a get to be dissolved. In essence, he is a married man and she is a married woman but THEY are not yet a married couple.

16. Nisu'in enables the husband to inherit from his wife, to annul her vows and permits the wife of a Cohen to eat teruma (when relevant).

17. Even if standing under the Chuppah constitutes Nisu'in, according to most poskim, the wife still remains halachically a 'betula'. Only after the Yichud Room will she have a 'chezkat beullah' on the basis that they were legitimately secluded and marital relations could have occurred.